

МЕТОД ПРОЦЕНЕ СИТУАЦИЈЕ

У чланку „Нешто о процени ситуације“ (Види „Војно дело“ бр. 5 за 1951 годину) свестрано су размотрена многа питања. У њему је прилично говорено и о методу процене, штетности шаблона и предности логичне процене у којој се елементи ситуације не цене издвојено, већ у њиховој повезаности и међусобној зависности. Међутим, по нашем мишљењу, питање метода није довољно јасно обрађено, иако је то једно од најважнијих питања, од чијег правилног решења зависи успешност борбе против шаблона, са којима се при процени ситуације у пракси доста често срећемо. Због тога ће бити корисно да се на ово питање још једном осврнемо, искључиво у погледу метода процене, ма да ће се при томе извесни моменти можда и понављати.

У процени ситуације у оквиру неке јединице (зависно од њене величине) обично учествује више лица, почев од команданта и комесара, до појединих органа штаба, родова и служби. То значи да сва та лица, која треба да доносе самосталну одлуку или предлог за било каква питања дате ситуације, морају претходно да размишљају о њима, тј. да врше одговарајућу индивидуалну процену ситуације.

У нашем даљем излагању ми ћемо се ограничити само на такве индивидуалне процене, првенствено на процену коју врше командант и комесар јединице, не упуштајући се у то ко у оквиру штаба као целине треба да врши процену и у каквом обиму.

Свака и најпростија ситуација уствари је сложена. То долази отуда што се велик број њених елемената налази испреплетан у разним нијансама међусобне зависности, тако да постоји безброј могућих комбинација о којима се може размишљати у процесу процене ситуације. Природно је да се у таквим условима процена сваке ситуације може вршити на разне начине и да јој се може приступити са разних страна, како у погледу начина и редоследа размишљања, тако и у погледу степена детаљисања појединих питања, а то је у суштини **метод процене ситуације**.

Резултат процене ситуације зависиће у првом реду од њеног квалитета. Ако претпоставимо да имамо довољно времена за процену и да ће они који је цене једнако расуђивати, онда би дошли, вишемање, до приближно истих резултата, без обзира на метод саме процене. Али, то не значи да и сам метод процене не утиче и на квалитет процене ситуације. Тако,

на пример, добрим методом може се скратити трајање процене ситуације, тј. може се добити знатна уштеда у времену, која ће повољно утицати на квалитет процене због тога што ће у том случају остати више времена за корисна и сталоженија размишљања.

Напротив, ако применимо слаб метод процене, можемо се изгубити у мање важним детаљима на штету битних елемената, или чак испустити из вида неку важну чињеницу.

Ми овде не можемо дати нека прецизна упутства којих би се требало придржавати при процени сваке ситуације, пошто квалитет процене, тј. правилност расуђивања у првом реду зависи од стечених знања, способности, умешности, снажљивости и искуства онога који врши процену. Међутим, много је лакше расправљати о методу процене ситуације, тј. о томе са које стране треба приступити, какав треба да буде њен ток, у какве детаље треба улазити, итд.

По питању метода процене постоји више гледишта, не само о процени у целини, већ и о њеним специфичностима у разним ситуацијама, нарочито код разних тактичких радњи. Иако сви теже да само размишљање тече једним одређеним редом, ипак и у томе погледу постоје знатне разлике међу појединим гледиштима. Тако, на пример, једни сматрају да ток процене треба да базира на узастопној процени појединих елемената ситуације издвојених из њене целине и на извлачењу закључака при процени сваког од тих елемената. Уствари, то би била **процена по елементима ситуације**. Насупрот томе, други су мишљења да се поједини елементи не могу и не смеју издвајати из целине и посебно разматрати, јер би то могло да доведе до једностраних и погрешних закључака. Према њиховом мишљењу, размишљања у току процене треба да се одвијају природним током, тј. извесним логичним редом, при чему се закључци доносе на основу једновременог разматрања свих елемената уколико имају утицаја на решавање појединих питања процене. Другим речима, елементе треба разматрати у међусобној повезаности и условности. То би била **процена ситуације природним током**. А како би, заправо, требало да изгледа тај природни ток процене — о томе се мало говори. То се већином препушта конкретној ситуацији и субјективном нахођењу сваког појединца, тако да је доста споро његово увођење у праксу. Да бисмо видели да ли је бољи метод „процене по елементима“ или „метод процене ситуације природним током“, размотрићемо сваког посебно.

Процена ситуације по елементима

Код нас је у методу процене по елементима доста расправљано. Ту су разматране разне варијанте које се, ипак, свде на његове основне карактеристике, тј. на издвајање елемената и извлачење закључака.

Код оваквог метода процена је доста лака, елементи се цене по усталеном реду и са доста шаблона не само у погледу међусобног реда елемената, већ и у погледу начина процене сваког елемента, тако да постоји извесна сигурност да се неће изгубити из вида неки важнији моменат при процени појединих елемената, као и то да се неће испустити и неки од самих елемената ситуације. Међутим, код овог метода постоји извештај

раскорак између стварног тока размишљања и редоследа процене који препоручује тај метод и који се у писменим проценама региструје на хартији. До раскорака долази због тога што се код појединих елемената не могу доносити корисни закључци, ако се при процени сваког у исто време у извесној мери не размишља и о осталим елементима, који нам се сами по себи намећу, без обзира што их шаблони не предвиђају. Јасно је да овде процена не тече увек логичним редом, већ се при преласку од једног на други елемент прекида, тако да процена није довољно повезана, већ доста исецкана.

Осим тога, при процени првог елемента ситуације често се доносе нереални закључци само зато да би били усклађени са крајњим закључцима, или се последњи закључци подешавају према првима, или се, на штету битних елемената, извлаче многи небитни закључци, који се понављају и код осталих елемената, тако да то одузима много времена и неповољно утиче на квалитет размишљања због излишног замарања. Као што се види, такав процес размишљања није дијалектички, јер се поједини елементи безразложно издвајају из једне природне целине. Тако се у разним варијантама овога метода поменути недостаци појављују у већој или мањој мери, ипак су они у основи заједничка карактеристика свих његових варијаната.

Метод процене ситуације природним током

Основна предност овог метода састоји се у томе што се процена ситуације врши природним током и логичним редом разматрања елемената ситуације. У случају писменог оформљавања процене ситуације не треба да постоји никаква разлика, већ излагати своја размишљања тачно онако како би она текла у стварности. Таквим методом најбоље се избегавају детаљи и понављања који нису потребни за ту ситуацију.

Главни недостаци овог метода процене састоје се у томе што се при процени не може чврсто ослањати на утрвене путеве познатих шаблона процене, тако да је неопходан већи интелектуални напор, а осим тога, може се лако десити да се изгуби из вида какав детаљ неког елемента (нарочито код почетника), пошто се процена елемената не врши тако систематски као код првог метода.

Ако упоређујемо ова два метода, онда морамо доћи до закључка да овај други метод има велике предности у односу на метод процене ситуације по елементима.

Иако неки сматрају да је метод процене по елементима много простији и приступачнији за почетнике, зато што тим методом могу лакше да цене ситуацију, ми ипак мислимо да се због већег расплињавања у таквој процени теже може да дође до потребног резултата. Пре свега, у школским условима почетник може лако да испише неколико табака хартије, али је питање да ли је у стању да из свега тога лако извуче правилне закључке. Због тога ће, по нашем мишљењу, и почетници много брже доћи до правилних резултата ако се у процени буду држали логичног реда који та ситуација намеће, без обзира на евентуална већа духовна напрезања, него у оним случајевима када се врше чести вештачки прекиди у току саме процене.

Добре стране метода процене по елементима могу се искористити за вежбе почетника у изолованој процени појединих елемената, као на пример, у процени неког земљишног рејона или правца у мирно доба, за процену неке непријатељске јединице или формације, и сл.

Метод процене која тече природним током и логичним редом, примењује се у доста нестабилним облицима тако да је у њима тешко пронаћи оно што је заједничко за све њих. Нарочито је тешко да се за почетнике пронађе најпогоднији, тј. тај „природни“ начин приступања процени у свакој конкретной ситуацији. Зато је потребно да се детаљније размотри баш ово питање, тј. како да приступимо природној процени неке одређене ситуације (ако нисмо довољно извежбани дужом праксом), да бисмо на тај начин могли одмах да сагледамо најповољнији редослед и начин процене.

Пре свега, треба имати у виду да се редоследи и ток процене у свакој конкретной ситуацији разликују у извесној мери и да се код овог метода може теже придржавати неког утврђеног редоследа него код метода процене по елементима. Па ипак, можемо пронаћи извесне моменте који би нам могли олакшати такву процену.

Свака процена ситуације врши се са циљем да се пронађу што повољнији **одговори на извесна питања** која треба решити у одлуци. На пример, ако вршимо процену ради доношења одлуке по питању пробоја, мораћемо да одговоримо на питање: где ће бити правац главног удара, да ли ће бити и где правци помоћног удара, на којим отсесима ће се вршити пробој, колике ће бити њихове ширине, докле ће бити ближи и следећи задаци, кад ће отпочети напад и сл. Код природног тока процене ситуације у том случају треба се оријентисати баш на та питања. То значи да ће наш ток процене бити природан и логичан ако правилно утврдимо **која питања, којим редом и на какав начин** треба да решавамо. У том случају поједини елементи неће се разматрати апстрактно и одвојено сами за себе, већ у тесној вези са оним питањима која треба конкретно решити при доношењу одлуке у одређеној ситуацији.

Да бисмо лакше утврдили неки начелни ред природне процене, прво ћемо да размотримо како **треба поставити питања**, затим, **на који начин треба поступити при размишљању о одговору** на свако питање и, најзад, да утврдимо редослед саме процене, тј. **којим редом треба поставити питања**. Пошто су ситуације које ценимо веома разнолике, природно је да не можемо дати неки прецизан, већ само начелан одговор у погледу редоследа процена ситуације.

Правилно постављање питања има велики значај за природан ток процене ситуације. При томе, свака ситуација сама по себи намеће која питања треба првенствено разматрати, а то су баш она питања по којима у тој ситуацији треба донети одлуку. Пошто се у разним ситуацијама доносе различите одлуке, природно је да треба решавати и различита питања. Сам избор тих питања зависиће од карактера претстојећих дејстава (напад, одбрана итд.), од времена (различити степен детаљисања и разни број питања) и других околности (тј. од степена самосталности јединица, да ли се ради о почетној ситуацији или динамици, и сл.). Углавном, та питања могу бити: шта ће, како и када предузети непријатељ, а шта, како и када треба

ми да предузмемо. Међутим, избор питања који би важио за сваку ситуацију не може се унапред поставити, већ се може одредити само у обиму конкретне ситуације. О самом редоследу постављања питања биће говора доцније.

Тражење одговора на постављено питање

До одговора на постављено питање може се доћи углавном на два начина.

Први начин био би „непосредно тражење најбољег решења“. Често ћемо бити у стању да у извесној ситуацији дамо одговор на поједина питања на основу општег утиска, тј. после доста кратког размишљања. У томе случају, најповољније решење постављеног питања тражимо без претходног упоређивања са још неким могућим варијантама за решење истог питања. У хитним случајевима често постоји потреба да се многа питања реше што пре, понекад и на рачун квалитета решења. Пошто начин непосредног тражења решења у таквим ситуацијама може да дође до пуног изражаја, необично је важно да су официри извежбани да у случају потребе могу донети решење за најкраће време.

Међутим, „одговор на први поглед“ може имати и озбиљних недостатака, јер он исто онако као што може да буде правилан, може да буде и потпуно погрешан. Зато, да бисмо избегли незгодне последице које би могле настати услед учињених грешака, такво решење треба критички размотрити паралелном проценом утицајних елемената, предности и недостатака, имајући у виду и друге евентуалне могућности решења.

Овакав начин доношења решења или одговора по појединим питањима више одговара у оним ситуацијама, када се располаже са мало времена, например, у динамици.

Други начин био би **тражење одговора** на основу темељног размишљања и упоређивања могућих решења. Другим речима, овај начин састоји се у томе што се у почетку разматра већи број могућих одговора на постављено питање, тј. већи број могућих варијанти самог решења. Тако, например, у оквиру размишљања о својим снагама, на постављено питање: који положај за одбрану најбоље одговара у датој ситуацији, треба разматрати више положаја на извесној дубљој или плићој просторији. То наравно не значи да све те положаје треба негде набрајати, већ их само треба имати у виду. При томе је важно да се ти положаји траже у одређеним границама између нас и непријатеља, а то није тако тешко одредити, јер се и на први поглед може лако уочити који део могућих положаја не долази у обзир било зато што су и сувише близу непријатеља, или зато што не омогућавају сигурно извршење задатка. На тај начин се могућа решења могу свести у доста узане границе у оквиру којих можемо доста лако да уочимо две до три најповољније варијанте.

Даља процена састоји се у томе да се вероватни положаји у одређеној зони међусобно упоређују у погледу њихових добрих страна и недостатака, ценећи код сваког питања све елементе ситуације утолико уколико могу утицати на његово решење. Ово се не врши по неком устаљеном реду, већ по важности коју поједини елементи имају за решење постављеног питања. У

томе је баш основна разлика овог метода у односу на метод процене по елементима, јер се код сваког посебног питања процене разматрају сви елементи у међусобној повезаности, али се сваки цени само уколико је то стварно потребно.

Природно је да начин размишљања не може увек да буде тако систематски као што је изнето, јер неће бити увек довољно времена, а некад ни потребе. Често ће бити могуће да се одмах, тј. у самом почетку, лако уоче две до три могуће варијанте и да се одмах приступи њиховој упоредној процени.

Са друге стране, треба бити опрезан при постављању граница између неприхватљивих и прихватљивих решења, јер се често може десити да најбоље решење буде и ван граница које привидно изгледају као прихватљиве. Тако је, например, при решавању питања одбране центра код Аустерлица, 1805 године, Наполеон применио потпуно оригинално решење, које је привидно било ван граница прихватљивог решења, а које му је донело сјајну победу¹⁾. Зато при одређивању граница између прихватљивих и неприхватљивих решења, треба увек имати у виду и могућност примене специјалних решења која могу на први поглед изгледати неприхватљива.

Приликом процене изабраних варијанти не треба се руководити бројем добрих и слабих страна, већ њиховим значајем и суштином, јер често само један једини повољан моменат једне варијанте може да има већи значај од низа позитивних страна других варијанти. Осим тога, у току упоредне процене појединих варијанти често се као најповољније решење може појавити нека међуваријанта или комбинација делова ранијих варијанти иако се она у почетној ситуацији није ни приметила. О томе треба водити рачуна при процени појединих варијанти и не држати се круто оних које смо поставили у почетку, већ размишљати и о евентуалном постављању нових.

Када се искристалисало најправилније решење треба га, у складу са расположивим временом, подврћи сопственој озбиљној критици. Тако ћемо се најбоље убедити у његову реалну вредност и бити спремни да га правилно спроводимо или преносимо на потчињене. Кад је на овај начин исцрпљен одговор на једно питање, тек онда треба прећи на ново питање.

Основна начела процене

На прво место долази начело **редоследа постављања питања по важности**, према коме треба прво да се решавају основна питања, а затим она која зависе од решења претходних. То значи да се у свакој ситуацији појављује неко питање као најважније, а затим остала редом по важности. Редослед тих питања није сталан, већ зависи од конкретне ситуације. Зато је потребно да се редослед појединих питања по важности изврши код процене сваке

¹⁾ У одбраненој бици код Аустерлица, Наполеон намерно није посео својим трупима јаке Праценске Висове на центру свог одбраненог фронта, ценећи да ће Савезници упутити главне снаге на његово десно крило, а само слабије снаге према центру. И заиста, у моменту када су Савезници оријентисали своје главне снаге за напад на десно крило, Наполеон је својим главним снагама напао слабе савезничке снаге на Праценским Висовима, разбио их, а затим извршио удар у бок и позадину савезничког левог крила и на тај начин изборио сјајну победу.

ситуације посебно. Тако, например, у некој ситуацији треба прво решити питање да ли ћемо неки задатак решити одбраном или нападом, затим — ако се решимо на одбрану — на коме се положају треба бранити, где ће бити тежиште одбране, какав треба да буде борбени поредак, итд. Међутим, несумњиво је, да је у датом примеру најважније питање да ли ћемо решити задатак одбраном или нападом, јер док то питање не решимо, не можемо решити ни остала питања која зависе од тог решења. Са друге стране, свака ситуација има један или неколико особито важних момената од чијег ће правилног решења зависити успех или неуспех. На пример, може се често десити да ће нам и на први поглед бити јасно да морамо применити одбрану, и то баш у једном одређеном положају, тако да се ту као основно питање појављује, рецимо, питање тежишта (понекад основно питање може бити: место, јачина и састав резерве, или време готовости, или правац противнапада и сл.). У таквим случајевима, ред процене може бити исти само се на претходним питањима треба много мање задржавати и тежити да се што пре пређе на битна питања.

Друго начело којим се треба руководити при процени захтева да се питања решавају по реду хитности извршења појединих радњи, нарочито оних које треба извршити или отпочети њихово извршење пре но што се може проценити ситуација у целини. На пример, понекад може бити корисно да се у извршном рејону што пре упуту један, или неколико предњих одреда. Очигледно је да се састав и јачина одреда, рејон упућивања, правац кретања, време поласка и задатак могу најлакше одредити после решења основних питања употребе читаве јединице. Међутим, ако бисмо чекали док претходно решимо сва та питања, могло би се десити да предњи одреди закасне. Према томе, прво треба решавати питање предњег, односно предњих одреда, па тек онда приступити решењу основних питања употребе јединице у целини. То је, уствари, парцијална процена, јер се врши у два маха: најпре хитна питања за чије се решење издају потребна наређења, а затим основна питања. Сличан поступак може се десити ако смо далеко од непријатеља па треба да предузмемо напад. У томе случају организација марша може се подесити према намерама за извршење самог напада. Међутим, може бити корисно да се покрет што пре предузме у извесном резервисаном поретку, с тим да се питање напада решава у току извршења покрета.

Приликом процене ситуације не треба увек детаљно разматрати све елементе, јер то доводи до расплињавања и губитка времена, кога и онако никад нема довољно, а нарочито се не треба задржавати на општепознатим чињеницама, на безначајним детаљима и на понављању података из добиеног задатка.

Понекад се може десити да при разматрању неког посебног питања нађемо повољније решење за неко претходно питање по коме смо већ узели став. Зато је потребно да у току разматрања детаља проверавамо исправност решења по претходним питањима са циљем промене решења за та питања у целини или само у погледу њихове модификације.

Математички прорачуни могу бити веома користан елеменат (ако нису сами себи циљ и ако не потичу из неке претеране педантерије), нарочито приликом процене непријатељских и сопствених могућности условљених про-

стором, брзином, временом и другим околностима које подлежу рачуну. У сваком случају, ту могу доћи у обзир само глобални, оријентациони прорачуни. Са друге стране, треба опрезно и штедљиво примењивати разне прегледе за чију припрему треба утрошити веома много времена, а који усто имају готово искључиво карактер статистичких података који врло мало доприносе квалитету процене ситуације. Осим тога, такви прегледи могу у потпуности да апсорбују и исцрпе штаб и да га потпуно одвоје од много важнијих питања. У такве прегледе спадају, например, сувише детаљисани прегледи снага и средстава, њихових односа и густина за разне дубине, правце и ширине појединих отсека, са подацима који су прорачунати чак и у децималима. По нашем мишљењу, такви прегледи могу се заменити са неколико простих рачуна, утолико пре што расположиви подаци о непријатељу ретко могу послужити као основа за неке тачне рачуне. Зато се у таквим прегледима треба ограничити само на онај минимум података који може бити од користи.

Приликом процене ситуације треба се клонити такозваног „навијања“. Наиме, понекад се дешава да онај који цени ситуацију покушава да убеди себе и друге у правилност неког решења, обично оног које му се прво наметне, тј. оно које није плод његове реалне процене и стварне вредности. У том циљу он обично проналази и потенцира све добре стране и предности таквог решења, а у исто време покушава да ублажи његове недостатке.

Треба имати у виду да свака ситуација, и поред тога што има само једно најбоље решење, може имати више варијанти могућих решења. Вештина онога који цени ситуацију састоји се баш у томе да међу њима пронађе најбољу варијанту. Зато је, по нашем мишљењу, погрешно ако се сматра да постоји само једно могуће решење, а да су сва друга погрешна и неприхватљива, јер такав поступак може лако навести не само на „погађање“, већ и на „навијање“.

Ако правилно проценимо **непријатељеве могућности и његове намере**, онда можемо лако да донесемо правилну одлуку за употребу сопствене јединице. Код Аустерлица, 1805 године, Наполеон је заснивао своју ванредно смелу и интересантну одлуку о дочеку непријатеља баш на правилној процени стварне непријатељеве намере. Процена непријатељевих могућности и његове највероватније намере (која има утицаја на цео ток процене и решавање свих осталих питања) чини једно од основних питања сваке ситуације. Али њу не треба вршити апстрактно и без везе са осталим елементима, већ тако да се непријатељске могућности и намере разматрају повезано са свим осталим елементима у оквиру дате ситуације. С друге стране, при процени и решавању сваког посебног питања треба увек имати у виду непријатељске могућности и његову највероватнију намеру. При разматрању непријатељских могућности не треба се расплићавати у ширину, већ разматрати само оне које су за нас опасне и најопасније.

Приликом процене не треба поједине елементе ситуације посматрати статички, већ у развоју, тј. кроз динамику претстојећих дејстава.

Процену ситуације треба безусловно завршити у одређеном времену да би се на време донела одлука и издала потребна наређења. Ако располажемо ограниченим временом онда се и процена ситуације мора скратити. У таквом случају уштеда времена може се постићи на неколико начина. Пре свега, може се смањити број питања која ћемо лично решавати, с тим да

остала питања решавају потчињени органи или сами извршиоци иницијативно у свом делокругу. На пример, у хитним случајевима, можемо наредити некој јединици да обезбеди дејство главнине у одређеној зони, с тим да она сама одлучи у већој мери о начину како ће тај задатак извршити; други пут можемо се упуштати и у веће детаље, али задужити неког од потчињених органа штаба да реши неко питање. Осим тога, уштеда у времену може се постићи бржом проценом сваког посебног питања (онако како је то већ изнето код разматрања о начину тражења одговора) и, најзад, применом парцијалне процене, у којој ћемо најпре решити најхитнија питања и издати потребна наређења, а остала за време извршавања оних наређења која су већ издата.

Време као простор претставља сталан елеменат планова који су везани за одређено време. Приликом процене ситуације, пре свега, појављује се план саме процене и временски редослед припрема претстојећих дејстава. Обично ће бити потребно да се у почетку процене ситуације изврши извесна оријентациона процена времена у оквиру „процене личног времена“. Време се узима у обзир код сваког посебног питања процене, а често се поновно решава на крају процене да би се извођење дејстава прецизирало и по времену.

Процес размишљања не прекида се после доношења одлуке по основним питањима, већ се и даље продужава по оним питањима која се после тога још могу разматрати. Осим тога, развој догађаја стално се прати кроз процес размишљања и разматрају се новоискрсла питања да би се могло стално руководити развојем ситуације.

Начелни редослед процене

Већ је наглашено да редослед процене ситуације може бити различит. У ситуацијама када су задаци прецизно постављени, процена се може свести на решење неколико детаља, док ће у другим обухватити читав комплекс питања шта, како и када треба урадити.

Ако се већ изводе борбена дејства са непријатељем, па наступи преокрет у ситуацији, онда прво треба бацити **општи поглед на ситуацију у целини** и, евентуално, по јединицама **у циљу учачавања критичних места** која изискују доношење хитних одлука и предузимање хитних мера.

После тога, може бити потребно да дође на ред **схватање задатка** у оквиру више јединице, уколико је потребно да се разматра као посебно питање, што не мора бити увек случај.

Даље, може бити потребно да се размотри питање плана процене и припреме дејстава, тј. да се **прорачуна време** — која питања, којим редом и до ког времена треба решити.

Затим би по реду могла да дође процена непријатељских дејстава која би за нас била најнеповољнија и његове **највероватније намере**, тј. шта ће, како и када непријатељ највероватније предузети у датој ситуацији. То су у извесном смислу општа питања, јер се могу разматрати готово у свакој ситуацији. Међутим, нека од њих су често толико јасна сама по себи да није потребно њихово посебно разматрање, већ се у потребном обиму могу разматрати у оквиру конкретних питања сопствених могућности. На пример, ако

се нека јединица налази на крилу више јединице, онда није потребно неко нарочито разматрање и наглашавање да она мора обезбедити бок више јединице и да је то нарочито важан задатак, јер је то јасно само по себи, а како ће тај задатак решавати размотриће се кроз питања процене сопствених могућности. Исто тако, ако знамо да ће се непријатељ бранити на извесном положају и ако смо из података сазнали и његов распоред, онда нема потребе да то посебно разматрамо, већ ћемо питање непријатеља разматрати исто тако у оквиру осталих питања сопствених могућности.

Конкретна питања **сопствених могућности** и најрационалнијих решења постављаћемо оним редом који ће у датој ситуацији бити у складу са изнетим начелима. Ако већ говоримо о начелном редоследу, онда, по нашем мишљењу, треба прво поставити питање: **шта предузети** (коју тактичку радњу, са каквим циљем), ако то питање није већ решено датим задатком? По потреби, може се прво разматрати питање циља.

Друго начелно питање могло би да буде: **како урадити**, или како извршити добијени задатак? Према конкретној ситуацији ово питање се рашчлањава на потребан број потпитања по којима треба донети одлуку, као: са каквом идејом, са каквим тежиштем, каквом дубином, ширином, распоредом и улогом појединих делова борбеног поретка, и сл.

Треће начелно питање може да буде: **када предузети неку радњу**, (готовост, почетак дејства, итд.)?

Најзад, може се разматрати и питање: **које мере треба предузети за обезбеђење основног дејства**, нарочито по питањима извиђања, осигурања, ПТО, ПАО, ХО, маскирања, запречавања, утврђивања, садејства, обмана, диверзија, демонстрација, веза, командовања, снабдевања и обуке, да би претстојећа дејства што боље успела.

Природно је да нека од изнетих питања може решити претпостављена команда, нека потчињени команданти (тј. детаље око начина извршења њихових задатака), а нека органи штаба (нарочито питања предузимања потребних мера).

Тиме би процена у датој ситуацији била завршена.

Ако се осврнемо на читаво излагање, онда бисмо могли добити утисак као да предложени природни ред процене нема никаквих предности у погледу скраћивања процене, јер је истакнут читав низ питања која се могу разматрати. Али, ако у свакој конкретној ситуацији правилно одмеримо разлику између онога шта се може и шта је потребно проценити, онда ћемо лако избећи опширност.

У сваком случају, требало би да примена изложеног метода допринесе смањивању опширности која често претставља једно од оптерећења наших процена. Та је опширност, углавном, условљена шаблонима саме процене, а, са друге стране, тежњом за претераном педантношћу, која у суштини нема везе са темељношћу, јер темељна процена може бити веома концизна, исто тако као што и најопширнија може да буде слаба.

Коначно, када би дужина процене и била једнака код оба метода, не треба губити из вида да би процена код метода природног тока ипак била усмерена на конкретна питања и да би, према томе, могла да допринесе темељнијој процени, за разлику од процене по елементима, где је дужина условљена више шаблоном.